

Typická krajina subalpinského pásma Skalistých hor

Národní park Banff

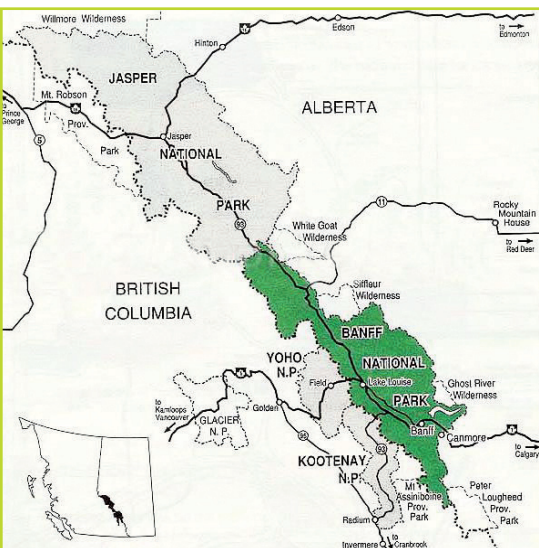
Tomáš Urban a Jana Vaňková

Národní park Banff se nachází v kanadské provincii Alberta uprostřed Skalistých hor. Toto rozsáhlé pohoří prochází Kanadou v poměrně úzkém pásu po celé její délce od severu k jihu, zejména územím provincie Britská Kolumbie, jež s Albertou přímo sousedí. Zatímco v severnější položených oblastech Skalistých hor nás naprosto uchvátí rozlehlost, opuštěnost a divokost pohoří, zde se k tomu všemu přidává ještě impozantnost čarokrásně vyhlížejících horských hřebenů. Jedná se o místo, kde se na relativně malém území nahromadilo hned několik národních parků ležících v těsné blízkosti (Kootenay, Yoho a Jasper) a není divu, že patří mezi nejnavštěvovanější oblast západní Kanady.

Národní park Banff je turistickým centrem a rájem milovníků horských scenérií, které v této části Skalistých hor opravdu nabírají na dramatickosti a velkoleposti. Hlavní horské hřebeny se zde pohybují ve výšce kolem 3 000 m n. m., s nejvyšším vrcholem Mount Forbes (3 612 m n. m.). Na ploše 6 641 km² je zde chráněno hornaté území s četnými ledovci, modrými jezery, divočícími řekami, vodopády, hustými jehličnatými lesy a rozsáhlou bezlesou alpskou krajinou. Banff je nejstarším kanadským národním parkem, založeným již v roce 1885, čímž se zároveň stal třetím nejstarším národním parkem na světě – po Yellowstoneu v USA a Royalu v Austrálii.

Přítom motivy vedoucí k založení parku nebyly zpočátku ani tak ochranné, jako

spíš ekonomické a rovněž celé další dějiny parku jsou poznamenány trvalým napětím mezi zájmy ochrany přírody a tendencemi využít oblast pro rozvoj turistického ruchu. Nejstarší historie parku je nerozlučně spojena s výstavbou transkanadské železnice a s místními geotermálními prameny. V roce 1871 totiž kanadská vláda rozhodla o nákladném projektu výstavby železnice propojující západní a východní pobřeží Kanady. Když pak v roce 1875 probíhala stavba v údolí Bow Valley nedaleko současného města Banff, tři dělníci zde náhodně objevili jeskyni s geotermálními sirnými prameny. Okamžitě nakoupili pozemky v okolí jeskyně i pramenů a začali zde provozovat léčebné lázně. Brzy však došlo ke sporům o vlastnictví pozemků, které nakonec rázně

vyřel kanadský premiér John A. Macdonald tím, že území okolo horkých pramenů zestátnil a vyhlásil zde na nepatrné ploše 26 km² veřejnou rezervaci. Ta se o rok později rozšířila na 674 km² a změnila jméno na Rocky Mountain Park, který byl již parkem po vzoru amerického Yellowstoneu. Kanadská vláda si od něj slíbila především příliv peněz od bohatých turistů, který by pomohl uhradit enormní výdaje vzniklé při stavbě železnice. Počáteční snahou, již bylo vše podřízeno, bylo vytvořit v parku co nejlepší podmínky pro rozvoj turistického ruchu. Proto zde byly velmi brzy vybudovány dva obří luxusní hotely (svého času největší na světě) – v městečku Banff a u jezera Louise. Kromě již vybudované železnice se začalo i se stavbou silnice ze 120 km vzdáleného Calgary od jihu a od západu i z Britské Kolumbie. Turisté sem byli lákáni nejen na „všelčící“ horké sírné prameny, ale i na horské scenérie, nazývané tehdejšími reklamními slogany „kanadskými Alpami“. Ze Švýcarska byli najímáni zkušenější horští průvodci, kteří dokázali vést první nadšence na náročné přechody ledovců i na delší túry do hor. Později zde vzniklo i několik areálů pro sjezdové lyžování a park se stal rovněž velmi populární mezi horolezci. Rozloha parku se postupně zvětšovala, ale i zmenšovala pod tlakem zájmů těžbařských společností a pastevců, až se ustálila na současných 6 641 km², a jméno parku bylo změněno na Banff podle hrabství Banffshire ve Skotsku. Od roku 1984 je společně se sousedními národními parky Jasper, Kootenay, Yoho a provincními parky Mt. Robson, Mt. Assiniboine a Humber součástí území světového přírodního dědictví UNESCO Canadian Rocky Mountain Parks o ploše přes 23 000 km² souvisle chráněné horské krajiny. Území spravuje státní agentura Parks Canada, která spadá pod Ministerstvo životního prostředí (Department of the Environment).

I přesto, že v současnosti nedotčená divočina stále ubývá a panuje široké veřejné povědomí o nutnosti ochránit alespoň její poslední zbytky, soustředěné zejména v národních parcích, musí Parks Canada stále čelit velkému tlaku na výstavbu rekreačních zařízení – penzionů, golfových hřišť, sjezdovek apod. na území národních parků.

Nefalšovaná divočina

A čím se vlastně příroda v tomto parku, či spíše všeobecně příroda kanadských Skalisticích hor, vyznačuje? Pro Evropana je to bezesporu přítomnost velkých šelem, medvědů, vlků, rysů a pum, jež dělá tuto přírodu opravdu onou divočinou, jak ji popisoval a oslavoval např. Jack London či John Muir. To, že se v jejich lesích tyto velké šelmy pohybují, ji činí stále onou respektovanou, nezkrácenou a mocnou matkou Země a na návštěvnických parku je znát respekt, pokora a úcta. Ačkoliv obávané setkání s medvědem bývá jedním z nejšťastnějších okamžiků většiny turistů i místních obyvatel, správa parku se velmi účinně a intenzivně stará o osvětu veřejnosti, informuje o základních pravidlech chování v divočině a učí respektu a bezpečnosti při pohybu na turistických trasách. Aktivita v horách jsou správou usměrňovány a řízeny tak, aby nedocházelo ke zbytečným konfliktům mezi šelmami a návštěvníky a aby přede-

vším medvědi nebyli ničím lákáni blíže k lidem. Všude v parku, podél silnic i v lidských sídlech jsou umístěny speciální, medvědům odolné odpadkové koše. Navíc do některých oblastí se zvýšeným výskytem medvědů je vstup buď úplně zakázán, nebo je povolen pouze skupinám čtyř a více turistů, což má minimalizovat riziko konfrontace s medvědem.

Přestože jde o jeden z nejvíce navštěvovaných parků na světě – odhaduje se, že ročně jej navštíví přes čtyři miliony lidí –, je většina z tohoto množství soustředěna v blízkém okolí dálnice a hlavní silnice procházející parkem. Hluběji v horách je počet návštěvníků limitovaný tím, že přespávat zde je povoleno pouze v jednoduše vybavených kempech s omezeným počtem míst, které musejí být předem rezervovány a zaplacené. V těchto primitivních kempech je prakticky vždy umístěn suchý záchod a nikdy v nich nechybí medvědům nedostupné věšáky na jídlo.

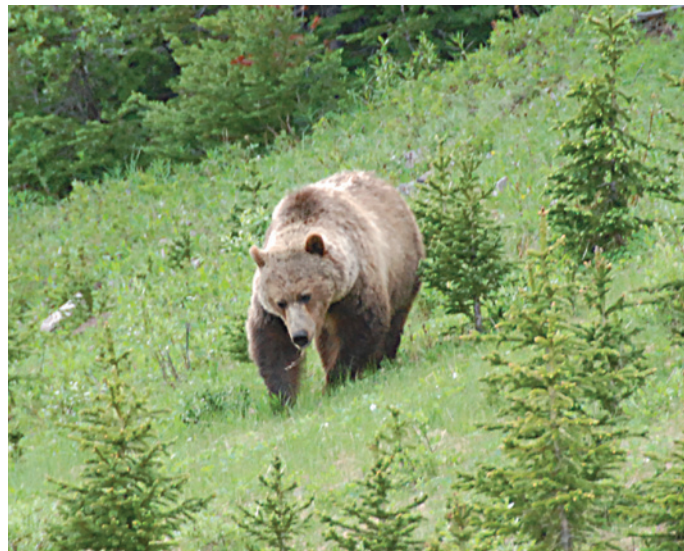
Vlastní území parku spadá zhruba do tří vegetačních pásem podle výškové stupňovitosti. Subalpínské pásmo, které pokrývá více než polovinu plochy parku, je tvořeno hustými jehličnatými lesy smrku Engelmannova, jedle plstnatoplodé a borovice pokroucené. Přirozený vývoj místních horských lesních ekosystémů je nerozlučně spojen se živlem

V létě rozkvétá na horských loukách Castilleja miniata.

Sysel kolumbijský (*Spermophilus columbianus*) se běžně vyskytuje od montánního až po alpské pásmo.

Medvěd grizzly (*Ursus arctos horribilis*) je ikonou kanadských horských národních parků.

ohně. V chladných oblastech, kde dochází jen k pomalému rozkladu dřeva a jehličí tlením, vytváří oheň minerálně bohatý popel a prosluněné světliny v jinak uzavřených lesích. Po požárech dochází k přirozenému zmlazení a obnově lesa, vytváří se mozaika druhového a věkového složení, vzniká bohatá paleta stanovišť – lesa, křovin a luk. K rozsáhlým lesním požárům zde v minulosti docházelo přirozeně i vlivem původních obyvatel, kteří les vypalovali pro získání pastvin nebo při lovu zvěře již před více než 13 tisíci lety. S příchodem Evropanů začaly být lesní požáry intenzivně potlačovány, neboť byly v národních parcích vnímány jako prvek ničící divočinu a krásu krajiny. Vymizení divokých požárů však vedlo ke změnám ve struktuře a složení ekosystémů – ke stárnutí lesů a jejich větší uzavřenosti, což způsobilo ubývání druhů lesních světlin a luk. V důsledku mnohaletého nahromadění suchého dřeva pak dochází k rozsáhlým nekontrolovatelným požárům – v roce 2003 např. zasáhl požár více než osminu území sousedního parku Kootenay. Současná praxe správy parku je taková, že menší přirozené požáry, které neohrožují lidská sídla, jsou ponechávány vyhoření, ale především je na vytipovaných místech prováděno kontrolované vypalování lesa.

Hranice lesa se pohybuje přibližně okolo 2 300 m n. m. Nad ní přechází hustá vegetace v otevřená alpská vřesoviště a bohatě kvetoucí louky. Žije zde množství druhů hlodavců, jako je svišť brýlový (*Marmota caligata*), sysel kolumbijský (*Spermophilus columbianus*) či pištucha pika (*Ochotona princeps*), pase se tu ovce tlustorohá (*Ovis canadensis*), kamzík běláček (*Oreamnos americanus*), ale najdeme zde i oba druhy medvědů – medvěda grizzlyho (*Ursus arctos horribilis*) a medvěda baribalového (*Ursus americanus*). Na ty ovšem lze

narazit i v níže položených horských lesích, které jsou dále domovem např. rysa kanadského (*Lynx canadensis*), ursona (*Erethizon dorsatum*), losů (*Alces alces*), jelenů wapiti (*Cervus canadensis*), jelenců ušatých (*Odocoileus hemionus*) a běloocasých (*O. virginianus*), vlků (*Canis lupus*), kojetů (*Canis latrans*) a lišek (*Vulpes vulpes*). Park hostí také 280 druhů ptáků včetně orla skalního (*Aquila chrysaetos*) a bělohlavého (*Haliaeetus leucocephalus*), dřemlíka tundrového (*Falco columbarius*), káněte rudochvostého

(*Buteo jamaicensis*) a bělokura běloocasého (*Lagopus leucurus*). Nejvzácnějším savcem NP Banff je sob polární karibu (*Rangifer tarandus caribou*), který zde v současnosti žije v počtu pouhých pěti kusů, aniž by byla přesně známa příčina jeho dramatického úbytku.

Nejmenší plochu parku (pouhá 3%) zaujímá tzv. montánní, klimaticky nejmírnější a nejproduktivnější pásmo, pokryté mozaikou luk a smíšených lesů z borovice pokroucené, douglasky, vrb a topolů. Toto pásmo, nacházející se v nejnižších polohách širo-

Alpské pásmo v turisticky hojně navštěvované oblasti Skoki

Ledovec Saskatchewan, 13 km dlouhý výběžek obrovského ledového pole Columbia ležícího na kontinentálním rozvodí. Stejně jako všechny ledovce v Kanadě v posledních 100 letech pomalu ustupuje.

kých říčních údolí, je nejdůležitější pro pobyt i migraci velkých šelem a kopytníků. Bohužel právě tato oblast je i nejvíce postižena činností člověka a je silně fragmentována.

Důsledky zásahů do krajiny

Nejvýraznějším zásahem do krajiny je bezpochyby dálnice, která parkem prochází souběžně se železniční tratí. Z nepřítli rušné dvouproudé dálnice, vybudované v 50. letech 20. století, se postupně stala součástí hlavní kanadské národní dálnice číslo 1, spojující atlantické pobřeží a ostrov Vancouver. V současnosti po ní projíždí asi 25 tisíc vozidel denně, v letní sezoně dokonce až 35 tisíc.

V důsledku obrovského objemu dopravy a častých střetů vozidel se zvířata začala agentura Parks Canada v 80. letech rozšiřovat dálnici na čtyřproudou. Pro zajištění bezpečnosti dopravy a zabránění kolize se zvířaty byl podél zdvojené dálnice po obou stranách postaven 2,4 m vysoký plot. (I s ním však byly mnohé problémy – v počátcích nebyl dostatečně zanořený pod zem, a docházelo tak k podhrabávání se kojetů a vlků, po dřevěných sloupech zase přelézali medvědi baribalové.) Na 45 kilometrovém úseku dálnice procházejícím parkem bylo vybudováno 22 podchodů a dva 50 metrů široké nadchody, tzv. ekodukty – každý za více než 1 milion ka-

nadských dolarů (CAD). Po těchto opatřeních kolize automobilů se zvířaty poklesla o více než 80 %. Údajně se jedná o nejhustší síť migračních zařízení u dálnice na světě.

V současnosti probíhá zdvojení dálnice na 36 km dlouhém úseku v severní části NP a je zde budován další mohutný nadchod v ceně cca 2,5 milionu CAD. Všechny podchody i nadchody jsou od roku 1996 monitorovány pomocí infračervených kamer a jsou u nich jednou za tři dny odečítány stopy zvířat. Zpočátku tyto migrační prvky nebyly příliš využívány, ale postupem času si na ně zvířata zvykla a každým rokem je sledován nárůst jejich používání, zejména velkými šelmami.

Na první pohled by se mohlo zdát, že moc správy parku je neomezená a NP Banff je územím neporušené divočiny, avšak tento pohled již dávno není pravdivý; naopak značná část území je silně poznamenána civilizačním tlakem a ochrana přírody zde stále musí překonávat mnohá úskalí, neboť tlakům na toto již dost zatěžované území není zdaleka konec. Přestože se správa parku snaží, aby se již dále nerozšiřovala zástavba a nebyly prováděny další zábory cenného území, vzhledem k vysoké poptávce po turismu nezvládá odolávat nátlaku zvenčí. Nepomáhají ani varovné signály týkající se ne-

gativních vlivů na populace místních šelem v důsledku výstavby. Nevhodným rozrůstáním turistického města Banff je například stále více narušován migrační koridor vlků údolím řeky Bow, což způsobuje přemnožení jelenů a následnou devastaci nížinných osikových porostů spásáním. Sama dálnice patří mezi jeden z nejzávažnějších negativních zásahů do krajiny, spočívající právě v narušení migračních tras zvířat. Mimo to vytváří během hlavní turistické sezony velmi silnou hlukovou zátěž – automobily na dálnici jsou slyšitelné i velmi daleko v horách.

Podle sčítání medvědů grizzly dokončeného v roce 2009 jich v celé provincii Alberta zbývá pouhých 581, což je počet kriticky nízký pro další přežívání populace. V NP Banff jich z tohoto množství zůstává kolem šedesáti.

Mnoho Kanadánů kvůli uvedeným problémům preferuje sousední NP Jasper, který považují za opuštěnější, klidnější a zachovalejší. Co se týče přírody však nelze jednoduše přisvědčit a Evropan nenalezne ani mezi oběma centry těchto parků (stejnomenými městy Banff a Jasper) sebemenší rozdíly.

V současné době, kdy se popularita parku již obrací proti němu samému, je hlavní otázkou hledání rovnováhy mezi turismem a ochranou přírody. Spor o to, kolik lidí a kam pustit a do jaké míry by měl park sloužit pro lidskou rekreaci, je stále více aktuální. Na jedné straně je zaveden limitovaný počet míst v kempech a nutnost předchozí rezervace, na druhé straně jsou ale stezky otevírány širšímu spektru návštěvníků, a to prostřednictvím takzvaných multi-use stezek, jež umožňují pohyb zároveň pěším, jezdci na koních a cyklistům, což však ještě prohlubuje zátěž území.

Není sporu, že přes všechny popsané problémy zůstává NP Banff významnou oázou divočiny Skalisticích hor, důležitým prvkem obrovské migrační trasy západu severoamerického kontinentu. Nelze pak nezmínit rovněž nezastupitelný duchovní význam, který divočina má pro současného člověka vystupujícího často v roli „inženýra přírody“. V takovém prostředí se člověk učí pokoře, je pouhým svědkem a malou částí vyššího, jej zcela přesahujícího řádu.

*T. Urban pracuje v AOPK ČR na Správě CHKO Český kras,
J. Vaňková pracuje na ČIŽP OI Praha*

SUMMARY

Urban T. & Vaňková J.: The Banff National Park

The Banff National Park is Canada's oldest National Park and it is located in the Canadian Rocky Mountains range in the western part of the Province of Alberta. Due to its picturesque landscape, it is one of the most often visited protected areas in Canada. Undisturbed wilderness parts can be found within the NP's territory. The large-size

protected area is inhabited by carnivore populations, e.g. those of Grizzly Bear (*Ursus arctos horribilis*), Black Bear (*Ursus americanus*), Grey Wolf (*Canis lupus*), Coyote (*Canis latrans*), Canadian Lynx (*Lynx canadensis*), Red Fox (*Vulpes vulpes*) or Wolverine (*Gulo gulo*). In the Banff National park, there are three vegetation zones – the Alpine, Subalpine and Montane Zones. Particularly the Montane Zone that is critical for large mammal winter occurrence and migration has been threatened with landscape fragmentation caused first of all by a highly frequented highway and tourist facility building.